

(a)

Rezumat

În centrul tezei de abilitare de față se află contactul lingvistic și cultural din multiple perspective ale cercetării.

Lucrarea se bazează pe cercetările întreprinse între 2003 și 2019, pe cuprinzătoarea cercetare de teren / culegerea de date, pe cunoștințele astfel dobândite și pe publicațiile mele din acest interval de timp, în care s-au căutat răspunsuri la probleme privind contactul lingvistic și cultural în corelație cu cercetări inter- și transdisciplinare din științele umaniste, avându-se în vedere necesitatea, de a armoniza perspective și demersuri metodologice de cercetare. Chiar dacă viziunea mea nu pornește de fiecare dată de la fundamente/principii teoretice ale științelor implicate în sfera tematică tratată, ci a izvorât din practică și s-a dezvoltat orientându-se spre practică, am căutat confirmări în teorie, în scopul fundamentării datelor/cunoștințelor empirice.

Capitolul I oferă o introducere și o schiță a evoluției mele profesionale sub motto-ul lui Raymond Williams, care vede definiția limbii implicit sau explicit ca o definiție a ființelor umane în lume: lumea, realitatea, natura, omul sunt legate de limbă și cu greu pot fi separate de aceasta.

Pornind de la evoluția profesională determinată de mediul de viață marcat de contacte lingvistice și culturale, mă consider un cercetător al contactului lingvistic situat între teorie, empirie și transpunerea în știință a propriei experiențe de comunicare, în calitate de observator, cercetător și utilizator al elementelor de contact lingvistic. Din aceste motive și din activitatea de profesor de limbă, traducător / translator în contact cu vorbitori de diferite varietăți ale limbii/limbilor (materne, străine), de diferite vârste și origine socială diversă s-a născut interesul de a privi contactul lingvistic mai îndeaproape. Menționez pași și întâlniri decisive pentru activitatea mea de cercetare, prime publicații, precum și probleme de cercetare, rezultate și deschideri în legătură cu cercetarea *Fenomenelor de contact lingvistic: limba română-germană-maghiară în Baia Mare și împrejurimi* (2003). Odată cu lărgirea ariei de explorare și în acord cu rapidele evoluții în societate, s-au dezvoltat și interesele mele de cercetare.

În **capitolele II-IV** contactul lingvistic și cultural este prezentat din unghiurile de vedere diferite ale unor științe, discipline, domenii de cercetare învecinate / înrudite (care totuși se intersectează), avându-se în vedere discuții și teorii ale unor cercetători de seamă; de asemenea, prezint imaginea proprie asupra lingvisticii de contact ca disciplină de graniță, (precum psihologia socială, dialectologia socială sau statistica economică), localizată nu între două discipline, ci care privește obiectul cercetării din perspectiva științelor umaniste, îl cercetează cu metodele acestora, tocmai pentru că factorii sociali se referă la toate domeniile vieții sociale și izvorăsc din acestea. Interesul crescând pentru multilingvism, conflict lingvistic, minorități etno-lingvistice (printre altele din cauza mobilității individuale și de grup în creștere), conferă factorilor intra- și extralingvistici aspectul multidisciplinar, cu includerea aproape a tuturor științelor umaniste. Astfel, lingvistica de contact ca domeniu de cercetare al fenomenelor de contact lingvistic depinde de diferite moduri de a privi și perspective multiple, precum și de înțelegere, interpretare și contextualizare. (spre exemplu în reflectarea atitudinii vorbitorului față de alteritate și de ceea ce este străin în numirea obiectivelor din spațiul public).

În această direcție se accentuează asupra importanței intersectării și întrepătrunderii disciplinelor, a domeniilor de specialitate și de cercetare și asupra dificultăților în stabilirea centrelor de greutate în cercetarea contactului lingvistic; se remarcă elaborarea unei imagini de sinteză a fenomenului, în baza unui demers care include multiple aspecte (situative, contextuale, sincrone, diacrone etc.), cu scopul de a-l tematiza și localiza, de a descrie, dovedi și analiza vorbitorul-limba-comunitatea/spațiul în mod integrativ.

În **capitolele V – VIII** este accentuată puternic componenta aplicată a cercetării contactului lingvistic, prin materialul calitativ și cantitativ relevant oferit prin rezultatele publicate în urma cercetărilor, în contextul unor fundamente teoretice mai noi (identitate, adaptare/ajustare, adoptare, migrație etnică-lingvistică fără emigrație, aspecte moral-religioase în nume și numire în concurență cu eficiența economică) și a unor orientări mai recente din perspectiva domeniului economic cu componentele politicii de comunicare în marketing, administrarea de terminologii, localizarea specifică unor culturi și civilizații; sunt analizate exploatarea repertoriului de elemente de contact ca mijloace lingvistice strategice în scopul atingerii scopurilor comunicative în comunicarea interpersonală și socială, precum și efectul acestora asupra schimbării limbilor contemporane (cu referire la *limba română nouă*). *Multi-, inter- și transculturalitatea* (spre exemplu contacte lingvistice / culturale multiple în terminologiile meșteșugurilor tradiționale etc.) sunt privite din perspectiva experienței central-europene, central-est- și est-europene, vechi de mii de ani, în domeniul individului și al comunităților multilingve din spații geografice multiculturale.

În **capitolul al IX-lea** se propune „lectura contrapunctică” a unor lucrări științifice din perspectiva vremii noastre, pe exemplul *De re metallica* de Georg Agricola (sec. al 16-lea) și al rapoartelor din misiune în formă epistolară ale lui Ignaz von Born (sec. al 18-lea), cu focalizare asupra mobilității, transformărilor în tehnologie, contactului cultural și lingvistic, prin comparația a trei epoci marcate în mod asemănător de cunoaștere și economie (eficiență economică). Supusă unei interpretări contrapunctice, și comparația dintre cultura gastronomică și cea a comunicării, vorbește despre existența diacronic constituită a unui spațiu de limbă, cultură, gastronomie și mentalități comune, marcat de multiple contacte.

În **capitolul al X-lea** prezintă publicațiile științific-didactice și lexicografice cu referire la contactul lingvistic și cultural.

În secțiunea **(bii)** sunt menționate în retrospectivă contribuțiile proprii la dezvoltarea domeniului de cercetare, iar în perspectivă proiectele de cercetare viitoare; secțiunea **(biii)** este lista lucrărilor de specialitate și a altor surse utilizate pentru elaborarea lucrării de față. (Cuprinde bibliografie clasică, digitalizată și electronică)

Zusammenfassung

Im Mittelpunkt vorliegender Habilitationsschrift steht der *Sprach- und Kulturkontakt* aus vielfachen Forschungsperspektiven.

Die Schrift basiert auf zwischen 2003 und 2019 unternommenen Untersuchungen, umfassender Feldforschung / Datensammlungen, gewonnenen Erkenntnissen und Veröffentlichungen, in denen Antworten auf Fragen zum Sprach-/Kulturkontakt korreliert mit inter- und transdisziplinären Untersuchungen in Humanwissenschaften gesucht wurden, unter Bezugnahme auf die Notwendigkeit, Sicht- und Vorgehensweisen forschungsmethodologisch

in Einklang zu bringen. Wenn auch meine Vision nicht immer von theoretischen Grundlagen der im behandelten Themenkreis involvierten Disziplinen ausgeht, sondern der Praxis entsprungen ist und sich praxisorientiert entwickelt hat, wurde in der Theorie nach Bestätigungen gesucht mit dem Ziel, die empirischen Erkenntnisse theoretisch zu untermauern.

Das **I. Kapitel** bietet eine *Einführung* und einen Abriss meines beruflichen Werdegangs unter dem Motto von Raymond Williams, der eine Definition der Sprache implizit oder explizit als eine Definition der menschlichen Wesen in der Welt ansieht: Welt, Wirklichkeit, Natur, Mensch sind mit Sprache verbunden, und nur schwierig können sie von Sprache getrennt werden.

Von meinem von Sprach- und Kulturkontakten geprägten Umfeld bestimmten beruflichen Werdegang ausgehend, betrachte ich mich als Sprachkontaktforscher zwischen Theorie, Empirie und Verwissenschaftlichung eigener Kommunikationserfahrung, als Beobachter, Forscher und Gebraucher von Sprachkontaktelementen. Daher und aus der Tätigkeit als Sprachlehrerin, Übersetzerin / Dolmetscherin in Kontakt zu Sprechern unterschiedlichen Sprachvarietäten, Alters und sozialer Herkunft ist mein Interesse erwachsen, die Gebrauchsbedingungen von Sprachkontaktelementen näher zu betrachten. Ich erwähne Schritte und Begegnungen, die für meine Forschungstätigkeit bestimmend waren und erste Veröffentlichungen, wie auch Forschungsfragen, -ergebnisse und Ausblick in Verbindung mit der Untersuchung zu *Sprachkontakterscheinungen Rumänisch – Deutsch - Ungarisch in Baia Mare und Umgebung* (2003). Mit der Erweiterung des Forschungsfeldes, im Einklang mit den rasanten Neuentwicklungen in der Gesellschaft, entwickelten sich auch meine Forschungsinteressen.

In den **Kapiteln II – IV** wird der Sprach- und Kulturkontakt aus unterschiedlichen und trotzdem, sich überschneidenden Perspektiven benachbarter / verwandter Wissenschaften, Disziplinen und Forschungsbereiche, bezugnehmend auf Diskussionen und Theorien führender Forscher dargestellt; ebenfalls führe ich meine Auffassung an, welche Kontaktlinguistik als *Grenzdisziplin* (wie *soziale Psychologie, soziale Dialektologie, Wirtschaftsstatistik*) ansieht, die nicht zwischen zwei Disziplinen lokalisiert ist, sondern aus der Sicht der Humanwissenschaften ihren Forschungsgegenstand betrachtet und mit ihren Methoden untersucht, eben weil *soziale Faktoren* sich auf alle Lebensbereiche in der Gesellschaft beziehen und diesen entspringen. Das sich allgemein steigernde Interesse für Mehrsprachigkeit, Sprachkonflikt, ethnisch-linguistische Minderheiten - unter Anderem, wegen intensiver Individuen- und Gruppenmobilität-, verleiht den sprachinternen und sprachexternen Faktoren ihren multidisziplinären Aspekt, unter Miteinbezug nahezu aller Humanwissenschaften. So ist die Kontaktlinguistik als Forschungsgebiet der Sprachkontakterscheinungen auf diverse Sehweisen, wie auch auf Verstehen, Interpretieren und Kontextualisierung angewiesen (z.B. in der Widerspiegelung von Sprechereinstellungen gegenüber *Anderssein* und *Fremdem* in der Namensgebung im öffentlichen Raum)

In dieser Richtung werden die Bedeutung von Überschneidung und Ineinandergreifen der Disziplinen, Fach- und Forschungsbereiche und die erheblichen Schwierigkeiten bei der Bestimmung von Schwerpunkten in der Sprachkontaktforschung hervorgehoben; ersichtlich ist die Ausarbeitung eines Gesamtbildes des Phänomens, aufgrund einer Vorgehensweise, die möglichst viele Aspekte miteinbezieht, mit dem Ziel Sprecher-Sprache-Gemeinschaft/Raum integrativ (situativ, kontextuell, synchronisch, diachronisch u. Ä.), zu thematisieren und verorten, zu schildern, zu belegen und analysieren.

In den **Kapiteln V - VIII** wird ausdrücklich auf die angewandte Komponente der Sprachkontaktforschung betont, am Beispiel meiner veröffentlichten Forschungsergebnisse, und quantitativ und qualitativ relevanten Belegen, im Kontext jüngerer theoretischer Grundlagen (Identität, Passung, Adaptation, Adoption, ethnisch-linguistische Migration ohne Auswanderung, moral-religiöse Aspekte der Namensgebung in Konkurrenz mit Wirtschaftlichkeit), und neuerer Orientierungen aus der Sicht des Wirtschaftsbereiches, mit der Komponente der Kommunikationspolitik im Marketing, Verwaltung von Terminologien und zivilisations- und kulturspezifischer Lokalisierung; es wird die Ausnutzung des Repertoires an Sprachkontaktelementen als sprachstrategisches Mittel zur Erreichung kommunikativer Zwecke in der interpersonalen und sozialen Kommunikation, wie auch ihre Wirkung auf den Wandel von Gegenwartssprachen (mit Bezug auf die *neue rumänische Sprache*) analysiert. *Multi-, Inter- und Transkulturalität* (z. B. vielfache Sprach- und Kulturkontakte in Terminologien traditioneller Gewerbe u.a.) werden aus der Perspektive der jahrtausende alten mittel-/mittelost-/osteuropäischen Erfahrung im Bereich mehrsprachiger Individuen und Gemeinschaften in multikulturell geprägten geografischen Räumen betrachtet.

Im **IX. Kapitel** wird eine „kontrapunktische Lektüre“ wissenschaftlicher Werke aus der Perspektive unserer Zeit, am Beispiel von Georg Agricolas *De re metallica* (16.Jh.) und Ignaz von Borns Missionsberichten in Briefform (18. Jh.) vorgeschlagen, mit Blick auf Mobilität, Verwandlungen in der Technologie, Sprach- und Kulturkontakt, als Vergleich dreier vom Wissen und Wirtschaft(lichkeit) ähnlich geprägten Epochen. Einer kontrapunktischen Interpretation unterzogen, spricht der Vergleich zwischen *Ess- und Kommunikationskultur* von der Existenz diachronisch entstandener gemeinsamer und von vielfachen Kontakten geprägten Sprach-Ess-Mentalitätskulturräumen.

Im **X. Kapitel** präsentiere ich meine didaktisch-wissenschaftlichen und lexikografischen Veröffentlichungen mit Bezug auf Sprach- und Kulturkontakt.

Im Abschnitt **(bii)** werden im Rückblick, eigene Beiträge zur Entwicklung des Forschungsbereiches und im Ausblick, weitere Forschungsvorhaben erwähnt; der Abschnitt **(biii)** ist das Verzeichnis der zur Verfassung vorliegender Schrift benutzten Fachliteratur und sonstiger Quellen. (Es umfasst eine klassische, digitalisierte und elektronische Bibliografie).

Abstract

The focus of this habilitation thesis is the phenomena of language and culture contact explored from multiple research perspectives.

The thesis is grounded in the research carried out by the author between the years 2003 and 2019, hence in the comprehensive field research / data sampling, in the knowledge acquired as a result and in the studies published by the author in the aforementioned period of time. These scientific enterprises were aimed at explaining language and culture contact in relation to inter- and transdisciplinary research in the humanities, bearing in mind the need to harmonise varied methodological perspectives and processes in the investigation. The author's viewpoint is not always supported by theoretical precepts/principles of the scientific fields related to the thematic area of the examined topic, but it is derived from and develops towards practical analysis. Nevertheless, the author consistently turns to theory for supporting her ideas, in view of ensuring a basis for empirical data/knowledge.

Chapter I provides an introduction and an outline of the author's professional development. The information is headed by a motto by Raymond Williams, who envisages the definition of language implicitly and explicitly as a definition of human beings in the world. The universe, reality, nature and human beings are linked by language, and they are not easily divided by it.

Taking into consideration the author's professional progress – which has been determined by the environment in which she has lived, marked by language and culture contacts –, it becomes clear that the author examines language contact at the crossroads between theory and empiricism. She transposes into science her experience as an observer, researcher and user of elements of language contact. The interest in performing an in-depth analysis of the phenomenon of language contact lies in the above-mentioned reasons and in the author's activity as language teacher, translator and interpreter in contact with speakers of different varieties of (maternal and foreign) languages, of diverse ages and various social origins. Chapter I highlights moments and events which were decisive in the author's scientific activity, as well as the first publications, research queries, results and prospects related to the investigation of *Language contact phenomena: the Romanian-German-Hungarian language in Baia Mare and the surroundings* (2003). The author's research interests developed along with the expansion of the area of exploration and in agreement with the rapid changes which have occurred in the society.

Chapters II-IV present language and culture contact from the perspectives of various neighbouring/related (therefore converging) sciences, disciplines and fields of research, taking into account discussions and theories issued by reputable researchers. At the same time, the chapters illustrate the author's particular outlook on contact linguistics as a border field of study (just like social psychology, social dialectology and economic statistics), which does not lie at the confluence of two branches of knowledge, but which looks at the object of research from the perspective of the humanities, investigates it using the corresponding methods, because social factors refer to and originate in all the areas of social. The increasing interest in multilingualism, language conflict and ethnolinguistic minorities (for instance, due to the rising rate of individual and group mobility) accounts for the multidisciplinary nature of the intra- and extralinguistic factors, encompassing all the fields subsumed under the humanities. Thus, contact linguistics as the field of investigation of language contact phenomena depends on various perspectives of analysis, on understanding, interpretation and contextualisation (for example, in reflecting the attitude of a speaker towards otherness and everything foreign in the act of giving names to landmarks in public space).

In this sense, in chapters II-IV the author underlines the importance of the intersection and interweaving of fields of study, subject areas and research topics with respect to the considerable difficulties one comes across when trying to establish the key points of research into language contact. The construction of a synthetic image of the phenomena based on an enterprise which includes multiple aspects (situational, contextual, synchronic, diachronic and others) in view of thematizing and localising, describing, proving and analysing speaker-language-community/space in an integrated way.

Chapters V-VIII emphasise the applied element of the study of language contact by means of examples consisting of the relevant quantitative and qualitative material offered by the research results published by the author in the context of recent theoretical ideas (identity, adaptation/adjustment, adoption, ethno-linguistic migration without emigration, moral-religious aspects in names and naming in opposition to the economic efficiency) and orientations from the perspective of economy and marketing communication strategies,

terminology management, specific localisation of cultures and civilisations. The author analyses the exploitation of the inventory of contact elements as linguistic strategies underlying the achievement of communication goals in interpersonal and social communication, as well as the effects of contact elements on the changes occurring in contemporary languages (with reference to contemporary Romanian). *Multi-, inter- and transculturality* are examined (for example the multiple language/culture contacts in the terminologies of traditional trades) from the viewpoint of the millennia-old Central, Central-Eastern and Eastern European experience, in relation to polyglot individuals and multilingual communities in multicultural geographical areas.

In **chapter IX** the author proposes a “contrapuntal” interpretation of old scientific works from the perspective of the present-day age, such as *De re metallica* by Georgius Agricola (sixteenth century) and Ignaz von Born’s epistolary mission reports (eighteenth century). The study investigates matters related to population mobility, technological transformations, language and culture contact, by comparatively exploring three ages that are similarly influenced by knowledge and economy. Also subject to contrapuntal analysis, the comparison of gastronomic culture and communication reveals the diachronically established existence of a space of shared language, culture, gastronomy and mentality, determined by multiple contacts.

Chapter X presents the author’s scientific-educational and lexicographic publications regarding language and culture contact.

Section (bii) mentions, in retrospect, the author’s contributions to the development of the field of research under investigation and outlines future research projects. Section (biii) includes the list of specialised bibliography and other sources (printed, digital and electronic references) used in writing this thesis.